

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΥΡΤΙΔΗ
1974-1975

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ¹

Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς κρίσιμου περιόδου τῆς τελευταίας τριακονταετίας τοῦ 19^{ου} αἰῶνος εἶναι ἡ μελέτη τῆς τότε ἐκπαιδευτικῆς καὶ πολιτιστικῆς κινήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἐλευθέρου, τοῦ ἀλυτρώτου καὶ τοῦ ἐν διασπορᾷ. Μέγα μέρος τῆς κινήσεως ταύτης, ἥτις ἀπῆχει τὴν γενικωτέραν πολιτιστικὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν ὄψει τῶν ἐξελίξεων τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὀφείλεται εἰς τὴν ἠθικὴν συμπαράστασιν καὶ ὕλικὴν συνδρομὴν τῶν Συλλόγων οἱ ὅποιοι ἰδρύθησαν τότε ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου κράτους, εἰς τὰς ὑποδοῦλους ἑλληνικὰς περιοχὰς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ Ἐξωτερικοῦ².

1. Περιληψὶς τῆς μελέτης ταύτης ὑπὸ τὸν τίτλον «L'Association pour la propagation des lettres grecques et les écoles de Thrace» ἐγένετο ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Β' Διεθνὲς Συνέδριον Σπουδῶν Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, τὸ ὅποιον συνήλθεν εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ διάστημα 7 - 13 Μαΐου 1970.

2. Περὶ τῶν Συλλόγων τούτων βλ. : Γ. Χασσιώτου, Ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον, Ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως (= ΕΦΣΚ) Η', 1873 - 1874 (1874), σ. 117.— Albert Dumont, Les Syllagues en Turquie, Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France, 8, 1874, σσ. 527 - 538.— Le Marquis de Queux de Saint-Hilaire, Des Syllagues Grecs et du progrès des études littéraires dans la Grèce de nos jours, ἀπόθθι 11, 1877, σσ. 286 - 322.— Συνέδριον τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων. Πρακτικὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ συνόδου, συγκροτηθείσης ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1879, Ἀθήναι 1879.— G. Chassiotis, L'instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople jusqu'à nos jours, Παρίσιοι 1881, σσ. 443 - 472.— Στεφ. Παπαδοπούλου, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Φιλεκπαιδευτικῶν Συλλόγων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα, Παρνασσός, περ. Β' 1962, σσ. 247 - 248. Περὶ τῶν Συλλόγων τῆς Ἀνατολῆς ἐτοιμάζει εἰδικὴν μελέτην ἐπὶ τῇ βάσει πλουσιωτάτου ἀρχαικοῦ ὕλικου ἢ συνάδελφος δ. Κυριακὴ Μαμάωνη, ἥτις ἔκαμε καὶ σχετικὴν ἀνακοίνωσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Les associations pour la propagation de l'instruction

Κύριος σκοπός τῶν Συλλόγων τούτων ἦτο ἡ ἠθικὴ ἐνίσχυσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ὑπογραμμίζεται εἰς ἐγκύκλιον τοῦ Ἵπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς τὰς διπλωματικὰς καὶ προξενικὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Ἐξωτερικόν οὐδὲν δύναται νὰ στηρίξῃ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα ὅσον ἡ ἑλληνικὴ παιδείσις καὶ γλῶσσα¹, οἱ Σύλλογοι ἐστρεψάν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν ἰδρυσιν καὶ συντήρησιν σχολείων.

Τὸ «Hatt-ı Humâyun» τῆς 18ης Φεβρ. 1856² καὶ οἱ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου «Γενικοὶ κανονισμοὶ»³, συνταχθέντες ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπικυρωθέντες διὰ σουλτανικοῦ βερατίου τὸ 1860, ἠνόησαν τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πολιτιστικὴν δραστηριότητα τῶν ὑποδοῦλων ὑπηκόων τῆς Πύλης, διότι ἐξησφάλιζον, θεωρητικῶς τοῦλάχιστον, ἰσότητα δικαιωμάτων ἀνευ φυλετικῆς ἢ θρησκευτικῆς διακρίσεως⁴.

Ἡ διὰ τῶν μέτρων τούτων εὐνοηθεῖσα ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀνάγκη ἀμύνης ἐναντι τῶν ποικίλων προπαγανδιστικῶν κινήσεων⁵ ἀφ' ἑτέρου, ὑπηγόρευσαν τὴν εἰς τὰς ἐστίας τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ σύστασιν Συλλόγων, ἐκ τῶν κυρίων μελημάτων τῶν ὁποίων ἐτέθη ἡ μέριμνα ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἤδρευον οὗτοι. Πρὸς τούτοις καὶ συμφώνως πρὸς σχετικὰς ὁδηγίας τοῦ Ἵπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, οἱ Σύλλογοι ἔπρεπε νὰ μεριμνοῦν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος μὲ κύρια κέντρα τὸν

grecque à Constantinople» εἰς τὸ Γ' Διεθνὲς Συνέδριον Σπουδῶν Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον συνήλθεν εἰς Βουκουρέστιον κατὰ τὸ διάστημα 4 - 10 Σεπτεμβρίου 1974.

1. Ἐγκύκλιος Ἵπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὑπ' ἀρ. 10220, 4 Ἰαν. 1871 : Ἀρχεῖον Ἵπουργείου Ἐξωτερικῶν, Κεντρικὴ Ἵπηρεσία (= Α.Υ.Ε./Κ.Υ.), φάκ. 77/3, 1871.

2. Μετάφρασιν τούτου βλ. εἰς Δ η μ. Νικολαΐδου, Ὁθωμανικοὶ κώδικες, ἦτοι Συλλογὴ τῶν ἐν Δοστοῦρ περιεχομένων, Κωνσταντινούπολις 1869, σσ. 21 - 39.

3. Γενικοὶ κανονισμοὶ περὶ διευθετήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον διαβιούντων ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, Κωνσταντινούπολις 1862.

4. Λύτθβι, σσ. 3 - 8, ἐνθα αἱ ὁδηγίαι τῆς Πύλης πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα διὰ τὴν σύνταξιν τῶν κανονισμῶν τῶν ἀφορούντων εἰς τὴν κοινοτικὴν ὀργάνωσιν. — Πβλ. Μ. Λάσκαρι, Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, 1800 - 1923, τόμ. 1, τεύχ. α', Θεσσαλονίκη 1948, σσ. 132 - 133 καὶ 259. — Στεφ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 247 - 248.

5. Στεφ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 249.

ναόν, τὸ σχολεῖον καὶ τὰ κατὰ τόπους ἑλληνικὰ προξενεῖα, τὴν σύστασιν βιβλιοθηκῶν, τὴν ἰδρυσιν ἀναγνωστηρίων, τὴν καταγραφὴν καὶ συντήρησιν ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν μνημείων καὶ ἐπιγραφῶν, τὴν συναγωγὴν ἱστορικῶν εἰδήσεων ἀφορωσῶν εἰς τὸν τόπον καὶ τὴν συλλογὴν γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου¹. Εἰς τὸ ἔργον τῶν Συλλόγων τούτων ἤρχοντο ἄρωγοι καὶ οἱ Σύλλογοι τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ὡς καὶ οἱ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Ἐνταῦθα ἐξετάζεται ἡ δραστηριότης τοῦ «ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων»² ἐν σχέσει πρὸς τὰ σχολεῖα καὶ γενικώτερον τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Θράκης, ὡς προκύπτει αὐτὴ ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐκ τῶν ἀνεκδότων «Πρακτικῶν»³ τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ., ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἐκδεδομένων πηγῶν καὶ τινων δημοσιευμάτων.

Ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἰδρύθη τὴν 3ην Ἀπριλίου 1869⁴, εἶχε δὲ τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν διὰ τοῦ ζήλου αὐτοῦ καὶ τῆς φιλογενείας τῶν ὁμογενῶν νὰ συντελέσῃ εἰς θεραπείαν τινὰ τῶν οὐσιωδεστάτων τῆς πατρίδος ἀναγκῶν⁵. Οἱ πόροι τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. προήρχοντο ἐξ εἰσφορῶν ἰδιωτῶν καὶ ἐξ ἐπιχορηγίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Στόχοι τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. ἦσαν ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου

1. Ἐγκύκλιος Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀρ. 3821, 22 Μαρτίου 1871 : Α.Υ.Ε./Κ.Υ. φάκ. 77/3, 1871.

2. Τοῦ λοιποῦ Σ.Δ.Ε.Γ.

3. Ταῦτα ἀπόκεινται εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου, τὴν χρησιμοποίησιν δὲ τούτων ἐπέτρεψεν εἰς ἐμὲ ὁ πρόεδρος αὐτοῦ κ. Φίλιππος Δραγούμης, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς.

4. Ἐκθεσις πεπραγμένων ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου μέχρι τοῦδε, 17 Ἀπριλίου 1869 - 31 Δεκεμβρίου 1874, Ἀθήναι 1872. — Ἐκθεσις τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1872 καὶ 1873 πεπραγμένων, Ἀθήναι 1874. — Ἐκθεσις τῶν κατὰ τὸ 1874 πεπραγμένων, Ἀθήναι 1875. — Ἐκθεσις τῶν κατὰ τὸ 1875 πεπραγμένων, Ἀθήναι 1876. — Ἐκθεσις τῶν κατὰ τὸ 1876 καὶ 1877 πεπραγμένων, Ἀθήναι ἄ.ἔ. — Ἡ δράσις τοῦ Συλλόγου κατὰ τὴν ἑκατονταετίαν 1869 - 1909, ἐκδοσις τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, Ἀθήναι 1970. Τὰ ἰδρυτικὰ μέλη τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. ἦσαν : Μιχ. Ἀντωνόπουλος, Γ. Βασιλείου, Μιλτ. Βενιζέλος, Γ. Γεράκης, Παν. Γιαννόπουλος, Π. Διομήδης, Κ. Δόσιος, Α. Δόσιος, Π. Ζάνος, Π. Ζωγράφος, Π. Θεολόγου, Βύθ. Κεχαγιᾶς, Γ. Κωνσταντινίδης, Κ. Κωστής, Π. Λάμπρος, Κυρ. Λαμπρόλος, Π. Λογοθέτης, Α. Μελάς, Κ. Μουρούζης, Κυρ. Μυλωνᾶς, Δ. Ὀρφανίδης, Ἰω. Πανταζίδης, Γρ. Παπαδόπουλος, Κ. Παπαρρηγόπουλος, Π. Παπαρρηγόπουλος, Ἀλ. Ρίζος - Ραγκαβῆς, Μ. Ρενιέρης, Π. Ρομπότης, Ἰω. Σκαλτσούνης, Ἀλ. Σούτσος, Ἀ. Σούτσος, Χαρ. Τρικούπης καὶ Γρηγ. Ὑψηλάντης.

5. Ἡ δράσις τοῦ Συλλόγου . . . , ἐνθ' ἄνωτ., σ. 68.

κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διασποράς, ὡς καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐστίας τῆς Ἀνατολῆς. Οὗτος ἐστρεψεν ἐνωρὶς τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν Ἱδρυσιν καὶ συντήρησιν σχολείων εἰς Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν καὶ κυρίως εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην, ἐνθα ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκινδύνευε μέγιστον κίνδυνον. Εἰς σχετικὴν ἀναφορὰν τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπογραμμίζονται τὰ ἑξῆς: Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ τῶν εἰρηρικῶν μέσων καὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ κραταίωσιν τοῦ φρονήματος ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐκείναις χώραις, ἐν αἷς ὑπῆρχε κίνδυνος μήπως ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἀνθελληνικῶν ἐνεργειῶν. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπέστησεν ἰδίως τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τινὰ μέρη τῆς Θράκης¹.

Τὴν δρᾶσιν τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. θὰ παρακολουθήσωμεν ἐκ τῶν πηγῶν ἀπὸ τοῦ 1869, ἔτους συστάσεως αὐτοῦ, μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1886, ὅτε τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡς φορέως τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνέλαβεν ἡ μὲ εὐρυτέρας ἀρμοδιότητος συσταθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἡ Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ Παιδείας², τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. συνεχίσαντος τὴν δρᾶσιν του εἰς τὸ ἑξῆς ὡς ἰδιωτικοῦ σωματείου. Ὡς πρὸς τὰς περιοχὰς τῆς Θράκης εἰς τὰς ὁποίας μαρτυρεῖται ἡ δρᾶσις τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. θὰ ἐξετάσωμεν τὸ βιλαέτιον τῆς Ἀδριανουπόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπήγετο καὶ τὸ τμήμα τῆς Θράκης τὸ ἀνήκον σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα³, καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας⁴. Ἐξαιρεῖται ἡ περιοχὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς αὐτὴν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως⁵, ἐν συνεργασίᾳ, ἀπὸ τοῦ

1. Ἐγγραφοὺν ὑπ' ἀρ. 2144, 26 Μαΐου 1876: Α.Υ.Ε./Κ.Υ., φάκ. 77/3, 1876.

2. Ἐγγραφοὺν ὑπ' ἀρ. 850, 30 Ἰαν. 1887: Α.Υ.Ε./Κ.Υ., φάκ. 29/3 1887. Περὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης καὶ τῆς δράσεώς της ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης ἐτοιμάζω εἰδικὴν ἐργασίαν.

3. Στ. Ὑάλτη, Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἑλληνικοῦ στοιχείου, Ἀθήναι 1919.

4. Χρ. Νάλτσα, Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Ἡ κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Βούλγαρων καὶ ὁ ναυτικὸς ἀποκλεισμός της Ἑλλάδος, 1885 - 1886, Θεσσαλονίκη 1963.

5. Ὁδ. Ἰαλέμου, Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐν Τουρκίᾳ ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ΕΦΣΚ ΙΒ', 1877 - 1878 (1879), σσ. 6 - 19. — Γ. Σταύρου, Ὁ ἐν

1880 και ἐξῆς, μετὰ τῆς συσταθείσης εἰς Κωνσταντινουπόλιν «Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος»¹.

Κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος παρατηρεῖται σημαντικὴ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις εἰς τὰς ἀκμαζούσας ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Θράκης καὶ κυρίως εἰς τὰ μεγάλα κέντρα αὐτῆς Ἀδριανουπόλιν καὶ Φιλιππούπολιν². Παρὰ τὴν ἀκμὴν, αἱ ὑπὸ τῆς ξένης προπαγάνδας καταπιέσεις εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης ἀλλὰ καὶ ἡ

Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος. Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τοῦ Ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, Ἀθῆναι 1967.

1. ΕΦΣΚ ΙΔ', 1879 - 1880 (1884), σ. 189. — Βλ. εἰς τὴν Γεννάδειον Βιβλιοθήκην ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Ρ. 537 ἀτίτλον ἔντυπον περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀδελφότητος κατὰ τὰ ἔτη 1882 - 1884. — Βλ. καὶ Καταστατικὸν τῶν ἐπὶ τὸ σχολειακὸν ἔτος 1885 - 1886 ὑπὸ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος ἐπιβλεπομένων καὶ βοηθουμένων σχολείων, ἐφημ. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ» ΚΕ', περ. Β' (1886), σσ. 380 - 382, 389 - 390, 394 - 396.

2. Πολύτιμοι πηγαι διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς Θράκην εἶναι αἱ σχετικαὶ ἐκθέσεις τῆς ἐποχῆς : Ἐκθέσις περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκπαιδευτηρίων, ΕΦΣΚ 6, 1871 - 1872 (1873), σσ. 188 - 192. — Ἐκθέσις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Παιδείας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, αὐτόθι, τόμ. 7, 1872 - 1873 (1874), σσ. 210 - 212. — Πρακτικὰ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, αὐτόθι, τόμ. 11, 1876 - 1877 (1878), σσ. 193 - 197. — Ἐκθέσις τῆς ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς ἐν Θράκῃ Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως, Ἐπετηρὶς τοῦ Θρακικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Α', 1872 - 1873 (1873), σσ. 51 - 79 καὶ Β', 1873 - 1874 (1874), σσ. 79 - 142. — Συνέδριον τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων. . . , ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 226 - 227 καὶ 261 - 267. Βλ. ἐπίσης τὸν τύπον τῆς ἐποχῆς καὶ κυρίως τὰς ἐφημερίδας «Ἀνατολικὴ Ἐπιθεώρησις», «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ», «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», «Φιλιππούπολις». Ἐκ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας σημειοῦμεν : Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Τὰ ἑλληνικὰ ἐν Φιλιππουπόλει σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ καθεστώτος μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, Θρακικὰ 2, 1929, σσ. 94 - 121. — Γ. Κωνσταντινίδου, Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει ἑλληνικὴ κοινότης. Ἐκπαιδευτήρια καὶ σωματεῖα, αὐτόθι 19, 1944, σσ. 39 - 71. — Σωτ. Ἀντωνιάδου, Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἐν Φιλιππουπόλει, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ 13, 1946 - 1947, σσ. 75 - 95. — Γρ. Εὐθυμίου, Ἡ παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, αὐτόθι, τόμ. 20, 1955, σσ. 145 - 212, τόμ. 21, 1956, σσ. 25 - 64, τόμ. 24, 1959, σσ. 313 - 344. — Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Ἡ παιδεία στὴ Θράκῃ τὸν 19^{ον} καὶ 20^{ον} αἰῶνα, αὐτόθι 25, 1960, σσ. 227 - 260. — Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ φάκελλος 434 περὶ Θράκης τῆς Βιβλιοθήκης Βουλῆς, αὐτόθι 31, 1965, σσ. 5 - 29. Πολύτιμον καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεκμετάλλετον ἀρχεῖον ὕλικόν ὑπάρχει ἐπίσης εἰς τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Τοῦτο ἐπεξεργάζομαι διὰ τὴν σύνθεσιν πραγματείας ἀφορώσης εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Θράκῃ κατὰ τὰ ἔτη 1856 - 1913.

ανεπάρκεια τῶν πόρων ἔφερον τὸν Σ.Δ.Ε.Γ. ἀρωγὸν εἰς ἐκείνους κυρίως τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητες τῆς Θράκης, ὅπου ὁ μὲν ὄργανος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μάθησιν κατὰ παντοίους τρόπους ἐξεδηλώθη, ἡ δὲ ἔλλειψις τῶν πόρων ἐκόλυσε μέχρι τοῦδε τὴν σύστασιν σχολείων ἱκανῶν ν' ἀναπαύσῃσι πόθους τοσοῦτον σαφῶς ἐκφρασθέντας¹.

Οἱ διάφοροι τομεῖς τῆς δραστηριότητος τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. ὑπὲρ τῆς Θράκης διαγράφονται ὡς ἀκολούθως ἐκ τῶν πηγῶν: 1) Συνδρομαὶ διὰ τὴν ἰδρυσὶν καὶ συντήρησιν σχολείων. 2) Διορισμὸς καὶ μισθοδοσία διδασκάλων. 3) Παροχὴ βιβλίων καὶ ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας. 4) Οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις ἐπιχωρίων Συλλόγων. 5) Γενικὴ μέριμνα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

1. Συνδρομαὶ διὰ τὴν ἰδρυσὶν καὶ συντήρησιν σχολείων.

Εἰς Ἀδριανούπολιν. Κατὰ τὸ 1879 διερυθμίσθη εἰς Ἰμμεγυμνάσιον δαπάναις τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. ἡ Κεντρικὴ Ἑλληνικὴ Σχολὴ Ἀδριανουπόλεως². Μαρτυρεῖται πρὸς τούτοις ὅτι ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1878 ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. συνστήρει μερικῶς τὸ Παρθεναγωγεῖον τῆς πόλεως³, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐχορήγει κατ' ἔτος 100 λίρας Τουρκίας⁴, ὡς καὶ δύο πρότυπα Νηπιαγωγεῖα⁵. Αἱ πληροφορίες περὶ τῆς οἰκονομικῆς συνδρομῆς τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς ἕτερα σχολεῖα τῆς περιφερείας Ἀδριανουπόλεως δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς. Μαρτυρεῖται μόνον ὅτι τὸ 1881 ἐνεκρίθη ὑπὲρ τῆς ἐκεῖ ἐκπαιδεύσεως πρόσθετος συνδρομὴ 200 λιρῶν Τουρκίας⁶ καὶ τὸ 1882 182 λιρῶν Τουρκίας⁷.

Εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸ 1878 καὶ τῇ εἰσηγήσει τοῦ αὐτόθι Συλλόγου, ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἀπεφάσισε τὴν χορηγίαν 1.000 δρχ.⁸ ὑπὲρ τῆς ἐνίσχυσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας, ποσὸν

1. Ἐγγραφον, ἀ.ἀρ., 1870: Α.Υ.Ε./Κ.Υ. φάκ. 77/3, 1870.
2. Συνέδριον τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων..., ἐνθ' ἀνωτ., σ. 227.
3. Αὐτόθι, σ. 230.
4. Ν. Γεννάδης, Πρόξενος Ἀδριανουπόλεως, πρὸς Σ.Δ.Ε.Γ., 5 Ἰουλ. 1882: Α.Υ.Ε./Κ.Υ., φάκ. 29/3, 1882.
5. Συνέδριον τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων..., ἐνθ' ἀνωτ., σ. 235.
6. «Πρακτικὰ» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 74, 19 Ἀπρ. 1881 καὶ Συνεδρία 93, 25 Ὀκτ. 1881.
7. Ν. Γεννάδης, Πρόξενος Ἀδριανουπόλεως, πρὸς Σ.Δ.Ε.Γ., 4 Ἰαν. 1882: Α.Υ.Ε./Κ.Υ., φάκ. 60/3, 1882.
8. «Πρακτικὰ» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 360, 30 Νοεμ. 1878.

τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν μαρτυρεῖται ἐὰν ἐχορηγήθη ἐφ' ἅπαξ ἢ ἐὰν ὠρίσθη ὡς ἐτησίαι συνδρομή. Πρὸς τοῦτοις γνωρίζομεν ὅτι τὸ 1882 ἡ ἐτησία χορηγία τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ Δημοτικὸν σχολεῖον τῆς πόλεως ἀνήρχετο εἰς 30 λίρας Τουρκίας⁵.

Εἰς Ραιδεστόν. Ἐνταῦθα ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἀντιμετώπιζε κατὰ τὸ 1871 τὴν ἴδρυσιν δύο σχολείων². Δὲν μαρτυρεῖται ὁμως ἐὰν ἐπραγματοποιήθη τοῦτο.

Εἰς Δεδέαγατς (Ἀλεξανδρούπολιν). Τὸ 1881 ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἦλθεν ἄρωγός εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ ἐλλείψει πόρων, καθώρισε δὲ ἐτησίαν χορηγίαν 1.000 δρχ. ὑπὲρ τῶν σχολείων Δεδέαγατς³.

Εἰς ΑἼνον. Ἐνταῦθα μαρτυρεῖται κατὰ τὸ 1881 χορηγία τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. ἀνερχομένη εἰς 5 λίρας Τουρκίας⁴.

Εἰς Φιλίππουπολιν. Διὰ τὴν νευραλγικὴν ταύτην περιφέρειαν μαρτυρεῖται κατὰ τὸ 1871 χορηγία τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. ἀνερχομένη εἰς 5.000 δρχ.⁶ Εἰδικώτερον γνωρίζομεν ὅτι ἐπεχορηγοῦντο τὰ σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων εἰς Δερμένδερε, Κούκλαιναν, Τ. Παζαρτζίκιον, Παναγιάν, Περιστεράν, Πύργον καὶ Χάσκιον⁷.

Ἐκτὸς τῶν πληροφοριῶν περὶ συνδρομῆς τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς τὰς ἤδη μνημονευθείσας περιοχὰς τῆς Θράκης, ἐκ σχετικῆς ἐκθέσεως τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν γνωρίζομεν ὅτι οὗτος κατὰ τὸ 1883 συνετήρει ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς Θράκην τὸ Γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως, 3 ἑλληνικὰ σχολεῖα, 21 παρθεναγωγεῖα καὶ νηπιαγωγεῖα καὶ 24 δημοτικὰ σχολεῖα⁷.

1. «Πρακτικὰ» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 114, 28 Μαΐου 1882.

2. Αὐτόθι, Συνεδρία Π', 21 Φεβρ. 1871.

3. Αὐτόθι, Συνεδρία 30, 6 Ἀπριλ. 1880. Βλ. ἐπίσης Ἄλ. Κλεινίας, Ὑποπρόξενος Δεδέαγατς, πρὸς Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 76, 22 Φεβρ. 1882 : Α.Υ.Ε./Κ.Υ., φάκ. 5/1, 1882.

4. «Πρακτικὰ» Σ.Δ.Ε.Γ. Συνεδρία 94, 1 Νοεμ. 1881.

5. Αὐτόθι, Συνεδρία Ν5', 18 Ἰουλ. 1870.

6. Αὐτόθι, Συνεδρία ΑΒ', 7 Δεκ. 1869, Συνεδρία 65, 4 Ἰαν. 1881, Συνεδρία 115, 30 Μαΐου 1882, Συνεδρία 144, 7 Ἰουλ. 1883. Βλ. ἐπίσης Ἑλ. Λογοθέτης, Γεν. Πρόξενος Φιλίππουπόλεως, πρὸς Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 95, 21 Ἰαν. 1887 : Α.Υ.Ε./Β (Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως) 1887.

7. Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 1399, 13 Ὀκτ. 1883 : Α.Υ.Ε./Β (Προξενεῖα εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην) 1883.

2. Διορισμός και μισθοδοσία διδασκάλων.

Εἰς Ἀδριανούπολιν, Ἐνταῦθα ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἐμερίμνησε κατὰ τὸ 1878 διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Γυμνασίου τῆς πόλεως Ἰ. Βεργάδου καὶ τῆς διευθύντριας τοῦ Νηπιαγωγείου Γερακάρη μὲ ἐτήσιον μισθὸν 3.600 δρχ. καὶ 70 λίρας Τουρκίας ἀντιστοιχῶς¹. Κατὰ τὸ 1879 ἀπέστειλεν ἐξ Ἀθηνῶν ὡς διευθύντριαν τοῦ Παρθεναγωγείου τὴν Καλλιρόην Σιγανῶ² καὶ κατὰ τὸ 1882 τὴν Εὐφρ. Καραπαναγιώτου³.

Πρὸς ταῦτοις μαρτυρεῖται διορισμὸς διδασκάλου ὑπὸ τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. εἰς Δεδέαγατς⁴ καὶ διδασκάλου καὶ νηπιαγωγοῦ εἰς Ἀϊνον⁵. Ἐξ ἄλλου ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν νηπιαγωγῶν εἰς Βιζύην, Μουσταφᾶ-Πασᾶ καὶ Χάσκιοι, ἀναλαβὼν τὸ 1/2 τῆς ἐτησίας μισθοδοσίας αὐτῶν⁶.

3. Παροχὴ βιβλίων καὶ ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας.

Ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἐμερίμνησεν καὶ διὰ τὴν ἀποστολὴν βιβλίων καὶ ἄλλων μέσων διδασκαλίας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Θράκης. Κατὰ τὰς πηγὰς βιβλία ἀπεστάλησαν εἰς Ἀδριανούπολιν⁷, εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας⁸, εἰς Δεδέαγατς⁹, εἰς Ἐλλήσποντον¹⁰, εἰς Ἀϊνον¹¹, ἔνθα ἀπεστάλησαν καὶ εἶδη νηπιαγωγείου¹², εἰς Στενήμαχον¹³ καὶ εἰς Μεσημβρίαν, ἔνθα ἀπεστάλησαν καὶ γεωγραφικοὶ πίνακες τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τῆς Εὐρώπης¹⁴.

1. «Πρακτικὰ» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 371, 22 Αὐγ. 1878.
2. Καλλιρόην Παρέν.— Συνέδριον τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων..., ἐνθ' ἀνωτ., σ. 280.
3. Ν. Γεννάδης, Πρόξενος Ἀδριανουπόλεως, πρὸς Σ.Δ.Ε.Γ., 5 Ἰουλ. 1882: Α.Υ.Ε./Κ.Υ., φάκ. 29/3, 1882.
4. «Πρακτικὰ» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 51, 7 Σεπτ. 1881.
5. Αὐτόθι, Συνεδρία 94, 1 Νοεμ. 1881.
6. Αὐτόθι, Συνεδρία 20, 29 Δεκ. 1879.
7. Αὐτόθι, Συνεδρία 364, 5 Ἰουν. 1878, Συνεδρία 33, 27 Ἀπριλ. 1880, Συνεδρία 28, 22 Ἰουν. 1881.
8. Αὐτόθι, Συνεδρία 380, 30 Νοεμ. 1878.
9. Αὐτόθι, Συνεδρία 30, 6 Ἀπριλ. 1880.
10. Αὐτόθι, Συνεδρία 764, 25 Ἀπριλ. 1872 καὶ Συνεδρία 149, 10 Μαΐου 1872.
11. Αὐτόθι, Συνεδρία ΡΘ', 12 Φεβρ. 1871 καὶ Συνεδρία 257, 22 Ὀκτ. 1875.
12. Αὐτόθι, Συνεδρία 94, 1 Νοεμ. 1881.
13. Αὐτόθι, Συνεδρία 271, 1 Μαρτ. 1876.
14. Αὐτόθι, Συνεδρία 99, 8 Ἰαν. 1882. Πρὸκειται περὶ τῶν πινάκων τῶν

4. Ἐνίσχυσις ἐπιχωρίων Συλλόγων.

Ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἐνίσχυεν ἐπίσης ὕλικῶς τοὺς ἐν Θράκῃ Συλλόγους οἱ ὅποιοι ἐμερίμων διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατὰ τόπους ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἀποστέλλων χρήματα καὶ βιβλία διὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῶν ὑπ' αὐτῶν διατηρουμένων ἀναγνωστηρίων καὶ βιβλιοθηκῶν. Ἐκ τῶν πηγῶν γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Ἀδελφότητα «Ἐιρήνη» Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἀπεστάλησαν 3 λίραι Τουρκίας¹, εἰς τὸν Σύλλογον Ραιδεστοῦ² ἐχορηγοῦντο 2.000 δρχ. κατ' ἔτος³ καὶ ἀπὸ τοῦ 1880 ἀπεφασίσθη ἡ ἀύξησις τῆς ἐπιχορηγήσεως εἰς 2.400 δρχ.⁴, ἡ δὲ ἔτησια χορηγία εἰς τὸν Σύλλογον Φιλιππουπόλεως ἀνῆρχετο ἐπὶ τινα ἔτη εἰς 3.500 δρχ.⁵ Ἐξ ἄλλου, εἰς ΑἼνον ἀπεστάλησαν βιβλία διὰ τὸ ἀναγνωστήριον τῆς πόλεως⁶ καὶ εἰς Λουλέ-Βουργάζ (Ἀρκαδιούπολιν) βιβλία διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος Συλλόγου⁷.

5. Γενικὴ μέριμνα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. ἐξετείνετο γενικώτερον καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ποικιλοτρόπως καταπιεζομένου Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. μετὰ τῶν κατὰ τόπους Ἑλλήνων προξένων, τῶν διευθυντῶν καὶ διδασκάλων τῶν σχολείων τῆς Θράκης καὶ τινῶν ἰδιωτῶν ἐνημεροῦτο ἀδιαλείπτως διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς περιοχῆς, διὰ πᾶσαν διένεξιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ὁπότε καὶ ἐπενέβαινε διὰ παραινήσεων πρὸς διευθέτησιν αὐτῆς, ὡς καὶ διὰ πᾶσαν καταπίεσιν ἀσκουμένην ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς ἢ τῆς ξένης προπαγάνδας. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης πορίζομεθα πολυτίμους πληροφορίας διὰ τὴν ἐκπαι-

συνταχθέντων ὑπὸ τοῦ Η. Kierpert, ἐκδοθέντων δὲ ὑπὸ τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. δαπάναις τοῦ Στεφ. Ζαφειροπούλου. Βλ. Ἡ δρᾶσις τοῦ Συλλόγου... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 124.

1. «Πρακτικά» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 65, 4 Ἰαν. 1881.

2. Περὶ τούτου βλ. Κυρ. Μάμωνη, Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ δρᾶσιν τῶν Συλλόγων Ραιδεστοῦ Θράκης (1871 - 1922), Μνημοσύνη Β', 1959, σσ. 278 - 302.

3. «Πρακτικά» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 203, 12 Μαΐου 1874 καὶ Συνεδρία 243, 30 Μαΐου 1875. Βλ. καὶ χφ. 75, ἀρ. 8 - 9, 9 Μαρτ. 1879 εἰς Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

4. «Πρακτικά» Σ.Δ.Ε.Γ., Συνεδρία 36, 29 Μαΐου 1880.

5. Αὐτόθι, Συνεδρία 203, 12 Μαΐου 1874.

6. Αὐτόθι, Συνεδρία ΡΗ' 5 Δεκ. 1874.

7. Αὐτόθι, Συνεδρία 374, 22 Αὐγ. 1878.

δευτικήν ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν εἰς Θράκην κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Ἀνεφέρθη ἤδη ὅτι ὁ Σ.Δ.Ε.Γ. ἐπιχορηγεῖτο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς κοινότητας τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, κυρίως δὲ εἰς Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θράκην. Τὸ ὕψος τῆς ἐπιχορηγήσεως ταύτης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς, πολὺ ὀλιγώτερον δὲ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀναλυτικὰ στοιχεῖα περὶ τῆς ἐτησίας οικονομικῆς συνδρομῆς τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. εἰς Θράκην. Ἐμμέσως μόνον γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐπιχορήγησις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν Σ.Δ.Ε.Γ. διὰ τὴν Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἀνῆρχετο εἰς 200.000 δρχ. διὰ τὸ 1880¹, εἰς 250.000 δρχ. διὰ τὸ 1881² καὶ εἰς 417.616,35 δρχ. διὰ τὸ 1883 μὲ πρόβλεψιν ἀξίσεως εἰς 500.000 δρχ.³

Κατὰ τὸ 1883 ἡ δραστηριότης τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. εἰς Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θράκην διεγράφετο ὡς ἀκολουθῶς διαιρουμένη εἰς τρεῖς τομεῖς: 1) Ἐκπαιδεύσις: διὰ τὴν συντήρησιν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει 351 διδασκηρίων, δαπάνη ἀνερχομένη εἰς 385.865,90 δρχ. 2) Συντήρησις ὑποτρόφων: δαπάνη ἀνερχομένη εἰς 101.523 δρχ. 3) Πολιτικὴ ἐνέργεια: χορηγία εἰς προξένους καὶ προξενικούς πράκτορας 28.456 δρχ. Σύνολον δαπανῶν: 515.844,90 δρχ.⁴

Αὕτη ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ὑπῆρξεν ἡ συνδρομὴ τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς τὴν Θράκην κατὰ τὰ ἔτη 1869-1886. Εἶναι προφανὲς ὅτι σαφεστέραν εἰκόνα τῆς δράσεως τούτου εἰς Θράκην θὰ ἔχωμεν ὅταν μελετηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν ἡ ὅλη ἐκπαιδευτικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἰς αὐτήν. Τότε βεβαίως θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτιμηθῇ πληρέστερον ἡ συμβολὴ τοῦ Σ.Δ.Ε.Γ. διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης, ὅστις ἐπάλαμε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἔθνισμοῦ του καὶ τὴν προάσπισιν τῶν δικαίων του.

ΕΛΕΝΗ Δ. ΜΙΠΕΛΙΑ

1. Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν πρὸς Σ.Δ.Ε.Γ., ἀρ. 7987, 8 Ὀκτ. 1880: Α.Υ.Ε./Κ.Υ., φάκ. 77/3, 1880.

2. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Πρόεδρος Σ.Δ.Ε.Γ., πρὸς Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, Ἰούνιος 1882: Α.Υ.Ε./Β, 1882.

3. Σ.Δ.Ε.Γ. πρὸς Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 1399, 13 Ὀκτ. 1883: Α.Υ.Ε./Β (Προξενεῖα εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην) 1883.

4. Αὐτόθι.